

FILOSOFÍA CONTEMPORÁNEA II. FIEDRICH NIETZSCHE.

<i>Marco histórico e conceptual</i>	<i>Un novo marco científico: evolucionismo e positivismo. A herdanza da Ilustración.</i>
<i>Comprensión</i>	<i>O método xenealóxico. Crítica da cultura occidental: O nihilismo. A vontade de poder e o Superhome.</i>

UN NOVO MARCO CIENTÍFICO: EVOLUCIONISMO E POSITIVISMO

O século XIX é o século da diversidade e disparidade dos movementos culturais fronte á época moderna, que se centra en tres grandes liñas de pensamento (racionalismo, empirismo, criticismo kantiano). Como causas probables desta variedade adoitan apuntarse a crise dos sistemas políticos, o imparable progreso da razón científica e técnica e o desenvolvemento das ciencias humanas en xeral: socioloxía, psicoloxía, etc.

Non hai un sistema de pensamento dominante, senón unha dispersión plural que vai desde a razón científica do Positivismo, ata as novidades do Evolucionismo e ao Vitalismo nietzscheano, ás que habería que engadir as teorías que propugnan a transformación social (anarquismo, socialismo...) e a Psicanálise, coas súas implicacións filosóficas, sociais e relixiosas.

O fundador do Positivismo é August Comte (1798-1857). Designamos como positivismo o movemento dirixido a exaltar os feitos en contra das ideas, a resaltar as ciencias experimentais fronte ás teóricas, e as leis físicas e biolóxicas contra as construcións filosóficas. Comte afirmaba que o espírito humano superara tres estados: o teolóxico, o metafísico e o positivo. Para os positivistas, o único real e existente era aquilo que pode ser experimentado, medido e catalogado a través do método científico. Todo o demais era falso e ilusorio. Polo tanto, as proposicións da metafísica non poden considerarse como verdadeiras, pois os seus contidos non proveñen da experiencia. Para Comte, a metafísica era un modo de coñecer propio dunha época da humanidade, que estaba condenada a ser superada pola época positivista, onde as ilusións da razón, aquelas ideas que non tiñan base na realidade positiva, sería refugadas e esquecidas.

Aínda que coincide co positivismo na crítica á metafísica, especialmente na segunda etapa dos eu pensamento Nietzsche termina por rexeitar o Positivismo por razóns non estritamente epistemolóxicas: a actividade humana -que debe vivirse individualmente- é preferible á pasiva orde da verdade científica. A matematización do real tende a anular as diferenzas que existen entre as cousas, ao cuantificalas iguálaas sen ter en conta as súas calidades, e isto é un erro. Por outra banda, a ciencia está ao servizo dos intereses do estado que a tomou ao seu cargo. “*O monstro máis frío de todos os monstros, o Estado, posúe na ciencia a súa máis fiel servidor*”

Outra corrente determinante no século que establece un novo paradigma científico é o EVOLUCIONISMO. A orixe das especies de Darwin expón que o mecanismo evolutivo das especies é a selección natural, que opera a través da loita pola existencia e a supervivencia do máis apto. Esta teoría vai dar lugar a unha interpretación da realidade social en termos evolucionistas: as sociedades avanzan, desenvólvense, a través da loita e da supervivencia do máis apto. A idea da vida como un devir, como un proceso en expansión inflúe na consideración da vida de Nietzsche, pero, con todo, Nietzsche, interpretando o concepto de *apto* como o máis forte, pon en cuestión o darwinismo, na súa aplicación á especie humana, ao soste que nela non se produciu a supervivencia do máis forte, senón do máis débil. Ademais no plano filosófico esta corrente considera que a vida non ten ningún por que, ao contrario do vitalismo.

As dúas correntes inflúen no VITALISMO ou Filosofía da Vida, unha das correntes nas que podemos incluír a Nietzsche, que considera á VIDA o tema central da filosofía. Entre os filósofos vitalistas hai que incluír a Ortega e Gasset, Dilthey, Bergson, pero tamén, Schopenhauer ou Kierkegaard. Aínda que para todos eles a vida é a realidade radical, básica e primordial, valoran esta de modos moi diferentes: en sentido biolóxico, espiritualista, biográfico... Todos eles

coinciden en subliñar o carácter dinámico da vida: a vida é un fluír constante, un Devir. Iso implica que a razón, que esixe un obxecto estable, non pode captar o que a vida é. Recórrase entón a facultades irracionais: a intuición, a sensibilidade estética

A HERDANZA DA ILUSTRACIÓN

O século XIX é herdeiro da Ilustración. A Ilustración designa o período histórico caracterizado por unhas tendencias intelectuais, sociais e políticas determinadas que desde a razón busca clarificar todos os aspectos da realidade. Foi Kant quen mellor expuso os principios e caracteres da Ilustración: Ilustración é a autonomía da razón, é a saída do home da súa autoculpable minoría de idade. A divisa ilustrada *sapere aude* é unha invitación a atreverse a pensar por un mesmo e á liberdade.

A época e actitude ilustrada asume unha idea fundamental, o progreso. Desde esta perspectiva, ao longo do século XIX, a Ilustración xera a “razón instrumental”, é dicir, a razón orientada ao dominio da natureza e á eficacia e na que fronte á idea de liberdade sitúase a de control e dominio.

Nietzsche é, quizais, o primeiro que se dá conta desta ambivalencia. Asume do proxecto ilustrado a idea da loita contra a preguiza e o medo, a vontade de saber e a liberdade, pero mostra como o espírito ilustrado vai emparellado co dominio e o progresivo *empequenecemento* dos homes. Ademais o democratismo, o igualitarismo, a uniformidade ou a idea de fraternidade universal son manifestacións da moral de escravos.

Fronte a estes ideais, e desde o romanticismo do seu século, Nietzsche afirma a diferenza, a independencia e o individualismo. A invitación de Kant a ter o valor de servirse do propio entendemento, transfórmase na invitación a aceptar o azar, a aceptar a consideración do xogo e do home como xogador e, fronte á razón, sublíñanse outras instancias como a paixón ou os instintos.

En *Humano, demasiado humano*, obra da súa segunda etapa, dedicada a Voltaire, a figura é o home libre. Considera que a cultura occidental e a Ilustración, como parte desta cultura levou a que o home colocase sobre a súa vida pesos inmensos, inclinándose sobre o que el mesmo creou, perdéndose como home na escravitude. Relixión, metafísica e moral son distintas formas desta escravitude.

FIEDRICH NIETZSCHE (1844-1900)

Naceu en 1844 en Roecken (Turingia). Fillo dun pastor luterano, perde ao seu pai cando só tiña cinco anos. É educado nos ideais austeros dunha familia moi relixiosa. Desde moi novo sofre fortes dores de cabeza. Estuda Teoloxía e Filoloxía clásica na universidade de Bonn, pero abandona a teoloxía para dedicarse de cheo á filoloxía. Entra a formar parte do círculo de amigos de Wagner co que rompe abertamente en 1878. Os seus crecentes problemas de saúde lévanlle a ter que abandonar a docencia universitaria, que iniciara con só vinte e dous anos na Universidade de Basilea. Desde entón vivirá dunha pequena pensión concedida pola universidade. Leva unha vida cada vez máis solitaria escribindo e publicando continuamente sen que a súa obra logre recoñecemento. Neste estado escribe a súa obra máis importante *Así falaba Zaratustra* (1883-84). En 1889 maniféstanselle abertamente síntomas de tolemia. Desde entón, perdida a conciencia, vive baixo o coidado da súa irmá Elisabeth. Morre no ano 1900, no inicio dun século que lle recoñecería sucesiva e paradoxamente como violento fascista e revolucionario anarquista, como ideólogo pre-nazi (en gran medida pola terxiversación da súa irmá) e como filósofo de Maio de 68 francés.

A diversidade de interpretacións que suscita a filosofía de Nietzsche procede da dificultade da súa obra: pouco sistemática e conscientemente oposta aos moldes tradicionais do pensamento filosófico. Na súa obra coexisten diversos xéneros; é usual, por exemplo, a presenza de aforismos e poemas que esconden un pensamento radical e profundo, capaz de expor en poucas liñas o que doutro xeito esixiría un voluminoso tratado. Por iso é polo que está relativamente claro o que Nietzsche critica, pero as súas ideas e afirmacións, o seu pensamento positivo, tórnase ambiguo e difícil.

ETAPAS DO SEU PENSAMENTO.

A obra de Nietzsche presenta unha esencial unidade, aínda que ás veces xulgáronse como contradicións o que non é máis que repetidos enfoques desde distintos ángulos ou progresivos achegamentos a un tema. Os distintos períodos que se adoitan distinguir no seu pensamento son distintos momentos de maduración.

1.- Período Romántico. *Filosofía da Noite*: abarca desde os seus estudos en Leipzig ata 1877. Inspirase nos Presocráticos, especialmente en Heráclito. Tamén inflúen en él dúas figuras da cultura alemá: Schopenhauer e Wagner. A obra fundamental deste período é *O nacemento da traxedia*; outras obras son: *Consideracións intempestivas* e *Sobre verdade e mentira en sentido extramoral*. En todo este período hai unha contraposición entre a cultura grega presocrática e a posterior a Sócrates. Considera a Sócrates e Platón como "decadentes", do mesmo xeito que a cultura alemá contemporánea.

2.- Período positivista ou ilustrado. *Filosofía da Mañá*: a ruptura de Nietzsche con Wagner é o fito que marca o tránsito do primeiro período ao segundo, que vai desde 1878 ata 1882. Nietzsche reprocha a Wagner o ceder, na súa obra Parsifal, ante os ideais do cristianismo, intrinsecamente contrarios ás forzas da vida. Tres obras importantes: *Humano, demasiado humano*, e *Aurora*, sobre os prexuízos morais, e *A gaia ciencia*. Neste segundo período, Nietzsche apártase dos ideais e mestres que admirara ata entón, móstrase crítico cara á arte e a metafísica e vólvese cara ao positivismo naturalista da Ilustración, aínda que sen caer no culto ao progreso.

3.- Filosofía de Zaratustra. *Filosofía do Mediodía*: neste período consolídase o pensamento de Nietzsche. As doutrinas deste período parten da concepción da vida como dor, loita e irracionalidade, que aprendera en Schopenhauer, pero rexeitando a actitude de resignación ante iso. A obra fundamental é *Así falaba Zaratustra*. Todo o libro está escrito como unha parodia dos escritos relixiosos, especialmente dos evanxeos, aparecendo Zaratustra como a figura oposta a Cristo. De aí o seu argumento: Zaratustra retírase á montaña a meditar ao cumprir os 30 anos. Alí vive coa única compañía de dous animais: o aguiá, símbolo do orgullo, e a serpe, símbolo da intelixencia. Alcanzada a sabedoría decide baixar a predicala aos homes, e ao longo da súa predicación Zaratustra expón as ideas fundamentais que conformarán o pensamento de Nietzsche. No prólogo descríbese ao "último home" e ao "superhome". Na primeira parte trata sobre a "morte de Deus", na segunda sobre a "Vontade de poder" e na terceira sobre o "Eterno Retorno".

4.- Crítica da cultura occidental. *Filosofía do anoitecer*: as obras que seguiron a *Así falaba Zaratustra* son as máis críticas de todo el pensamento de Nietzsche; nelas leva a cabo o que denomina a "filosofía do martelo". Ataca duramente a filosofía, a relixión, a moral contemporánea... pois considera necesaria a destrución destas para abrir camiño ao proxecto creador da vida. As obras máis significativas son: *Máis aló do ben e do mal*, *Xenealoxía da moral*, *O crepúsculo dos deuses*, *Anticristo*, *Ecce homo*.

O MÉTODO XENEALÓXICO

Vida e Vontade de poder.

Nietzsche constitúe a corrente máis extrema dentro da Filosofía da Vida, o respecto á vida nas súas manifestacións orixinarias é o a priori do seu pensamento. Agora ben, que é realmente a Vida para el? Nietzsche non pode ser explícito neste punto porque a vida é algo inmediato e todo intento de conceptualización corre perigo de traizoala. É claro que a vida que realmente importa a Nietzsche é a humana, pero, por outra banda, o home non é máis que un episodio dentro da vida. É absurdo pensar que a vida está ao servizo do home. A consideración de Nietzsche sobre a vida é dinámica, e o home débese considerar tamén así. A vida non é algo fixado, é un DEVIR. A vida é tendencia a ser máis, a afirmarse e engrandecerse. A vida é, en definitiva, VONTADE DE PODER. Este concepto é unha fórmula difícil na que Nietzsche concentra a súa visión da vida. Non se trata dun afán de dominio social ou de poder político, é simplemente a tendencia da vida a

afirmarse, a expansionarse, a crear cada vez novas variacións sen ningunha meta preconcebida senón por pura expresión do seu dinamismo.

Esta forza creadora e autosuperadora é, xa que logo, a esencia da vida. Cando falla, debilítase, ou se limita, a vida decae. A crítica de Nietzsche vaise a centrar, precisamente, en todo aquilo que limitou ou fixou esa forza: a filosofía, a moral e a relixión da cultura occidental.

O método utilizado por Nietzsche para esta análise é a XENEALOXÍA, método histórico que busca atopar a xénese dos valores, a súa orixe ou procedencia. É dicir, trata de situarnos no momento e circunstancias en que aparecen unha serie de valores, proporcionarnos o sentido que eses valores tiveron na súa orixe e a súa posterior evolución.

O Apolíneo e o Dionisiaco.

O método xenealóxico iníciase coa primeira das súas obras, *O nacemento da traxedia*, publicada en 1871. Nela esbózanse os temas fundamentais da filosofía de Nietzsche: descríbese a vida como o fondo orixinario e profundo do que xorde todo o concreto, individual, cambiante; a arte, como o mellor órgano para interpretar a vida, en lugar da ciencia ou a filosofía; a intuición, como método de comprensión da vida. Todas estas ideas expónse desde unha descrición do desenvolvemento da cultura grega.

Para Nietzsche, a cultura grega fora conducida por dúas forzas estéticas contrapostas, que se combaten mutuamente, pero que non poden existir a unha sen a outra: o espírito Apolíneo e o Dionisiaco. O Apolíneo está reflectido polas artes plásticas, fundamentalmente a escultura. O Apolíneo representa a orde, a luz, a medida, o límite, a razón. O espírito Dionisiaco expresa a embriaguez, a desmesura, a renovación, a forza, o ímpeto, símbolo do fluxo profundo da vida mesma, que rompe todas as barreiras e ignora todas as limitacións. Do Dionisiaco proceden as forzas primarias da vida na súa manifestación pura, todo o creador. O Apolíneo, en cambio, toma esas forzas e dálles forma, encérraaas dentro dun esquema. Así, fronte ao Apolíneo representado na escultura grega que o simboliza, o Dionisiaco é representado pola música.

Nietzsche cre que na traxedia clásica grega, a de Sófocles, por exemplo, ofrécese a mellor representación da unificación destas dúas forzas: o Dionisiaco é representado polo Coro, o Apolíneo é representado pola escena. O trágico, segundo esta concepción, é a verdadeira natureza da realidade; a vida e a morte entrelázanse, como xa dixese Heráclito. O trágico é un principio cósmico, o mundo é un xogo trágico.

Aínda que as dúas forzas son necesarias para expresar a vida, o Dionisiaco representa á VIDA como unha forza con direccións plurais e incontroladas; implica tamén un imperativo ético: as forzas vitais deben ser respectadas tal e como son, porque son o único absoluto. Para Nietzsche, xa que logo, o absoluto é o Dionisiaco, o Apolíneo é derivado. Pero cabe a inversión, considerar o Apolíneo como o absoluto. Isto, segundo Nietzsche, tivo lugar en Grecia nun momento moi concreto: na Traxedia ocorreu con Eurípides ao eliminar o Coro; na filosofía ocorreu con Sócrates e Platón. Estes filósofos representan o triunfo da Razón, a orde, o límite, pero este triunfo do racionalismo, que representa o triunfo do mundo ideal “verdadeiro” contra a “aparencia”-en termos platónicos- supón matar as forzas da vida: “Sócrates non só mata a traxedia senón que inicia un camiño de represión da vida que triunfará en occidente”.

Desde Sócrates e Platón a cultura occidental é unha cultura decadente, ou, dito doutra modo, é unha cultura enferma e a súa enfermidade consiste na decadencia. Os valores nos que a cultura occidental susténtase son expresión dunha vitalidade descendente; é unha cultura racional e dogmática, oposta aos instintos, incapaz de crear novas e máis elevadas metas para a humanidade; en lugar de engrandecer e afirmar a vida, debilítana, a empequenecen, négana e entorpecen o desenvolvemento do ser humano.

Nietzsche condena como falso todo o que a cultura estableceu e, neste sentido xunto con Marx e Freud formará o grupo dos “filósofos da sospeita”, na medida en que os tres foron máis aló das manifestacións culturais e sociais da súa época e sospeitaron que tras ela se esconde algo. Para Nietzsche a moral, a filosofía, a relixión... son negadoras da única realidade básica, a Vida, que hai que volver restablecer en si mesma, tal e como é, destapando a gran mentira na que consistiu a

cultura occidental desde Sócrates e Platón e que conduciu a que o home europeo sexa cada vez mais “manso”, máis “pequeno”, máis “mediocre”, máis igual, máis civilizado.

CRÍTICA DA CULTURA OCCIDENTAL. O NIHILISMO

Crítica á Filosofía

Buscando a xénese dos valores que se impuxeron e dado lugar á cultura occidental, Nietzsche parte do triunfo do apolíneo fronte ao dionisiaco e o inicio da decadencia da que son manifestación a filosofía, a moral e a relixión.

Nietzsche só salva da filosofía occidental á figura de Heráclito, co que coincide na súa concepción da realidade como devir, toda a filosofía posterior quedou corrompida desde Sócrates e Platón.

Sócrates é o culpable do triunfo de Apolo sobre Dionisio, é dicir da razón sobre a vida, desde o momento en que identificou razón=virtude=felicidade. O Intellectualismo Moral socrático establece que virtuoso é o sabio e só este é o verdadeiramente feliz, pero, dado que o coñecemento alcázase a través da razón, iso implica a represión do instintivo, da vida.

Pola súa banda, Platón é culpable do que Nietzsche chama "ilusión do mundo verdadeiro", é dicir, de crear outro mundo desvalorizando este. Para Nietzsche, o mundo “verdadeiro”, o establecido pola razón, é en realidade un mundo falso, aparente, creado por contraposición co único mundo que é REAL, o mundo que percibimos a través dos sentidos, o que foi cualificado pola filosofía como “aparente”.

Todo o que a metafísica consideraba como verdadeiro: o ser fronte ao devir, as ideas eternas... todo iso é falso, a metafísica é "a ciencia que trata dos erros fundamentais do home, pero o fai coma se estes fosen as verdades fundamentais". Os principais conceptos metafísicos: o “ser”, o “eu” cartesiano, a “cousa en si” ou Nómeno kantiano, “sustancia”, “causa”... son o resultado dunha desestimación do valor dos sentidos e unha sobreestimación da razón. De Kant en concreto afirma que *“é un raposo que crendo escapar pérdese de novo na súa gaiola”* ao negar á teoloxía racional toda consideración científica, pero, ao mesmo tempo, intentar soste a existencia de Deus desde argumentos morais.

O que Nietzsche afirma é que temos que aceptar o testemuño dos sentidos: o real é o devir, o fenómeno, a “aparencia”. A esta nova concepción da realidade corresponde unha nova concepción da verdade, non pode haber ningún coñecemento absoluto e verdadeiro, todo é multiplicidade e devir e a única realidade, a aparencia, non pode deixarse encerrar por conceptos, que son estáticos, inmutables: *“todo o que os filósofos manexan desde fai milenios son momias conceptuais, nada real sae vivo das súas mans.”*

Nietzsche non admite verdades en si. A verdade ha de ser un resultado da intuición do real, da captación directa da realidade. Por iso, non poderá ser unha verdade inmutable nin única. O problema radica en que tanto a razón platónica como a razón moderna considéranse razóns puras e aspiran a verdades universais. Pola contra a razón Nietzscheana recoñécese atrapada no corpo e na historia polo que só aspira a interpretar a realidade desde a súa perspectiva. O mundo é sempre diferente desde cada perspectiva e a verdade está sempre condicionada a unhas circunstancias ou intereses polo que as interpretacións que facemos están máis ligadas ás nosas paixóns que aos nosos razoamentos. Dito doutro xeito, a pregunta que é isto? significa que é isto para min?; tal perspectiva implica unha valoración, ou interpretación realizada pola vontade de poder. Unha verdade éo polo seu valor pragmático ao servizo da vida; a vontade de verdade non é senón vontade de poder e para Nietzsche só é verdade o que aumenta a vontade de poder, o que serve á vida.

Crítica da Moral.

Á crítica á Filosofía únese á crítica moral. Se a vida é DEVIR, o primeiro que fai a vida na súa devir é establecer valoracións, establecer unha xerarquía no existente, isto supón que a primeira

creación da vida é a MORAL; é necesario por iso, non só unha crítica da razón filosófica, senón tamén unha crítica dos valores, da moral.

Usando de novo a xenealoxía, Nietzsche analiza como se orixinan os termos “bo” e “malo” e a que facían referencia para mostrar o xiro posterior e desenmascarar a moral. Para iso válese da súa extraordinaria formación filolóxica e inicia un rastrexo etimolóxico do termo “bo” en distintas linguas ata chegar ao concepto básico grego. Así descobre que *Agathos*, termo que en grego designa “bo”, non tiña primitivamente unha connotación moral, senón que significaba ou definía ao home distinguido que sempre é veraz. O termo contrario, *Kakos*, define ao falso, ao plebeo.

Existen pois, dous tipos básicos de moral: a **moral dos "señores"**, dos distinguidos (Agathos) e a **moral dos plebeos, dos “escravos”** (Kakos). Para os primeiros, o importante é a afirmación e o desenvolvemento vital. Para os segundos, o é a supervivencia. A Vontade de Poder maniféstase nos “Señores” como desexo de ser máis, fronte ao “Escravo” que desexa conservar o pasado e o presente. Os Señores non se preocupan dos Plebeos, senón que manteñen fronte a eles un "pathos" da distancia, non os toman en consideración.

Pero no Escravo xorde un sentimento de envexa, que provoca no escravo o **resentimento** e, con este, a astucia para atopar algo que lle permita vencer aos señores. A modificación máis importante na moral ten lugar entón. A *rebelión dos escravos* comeza cando o **resentimento faise creador de valores**, consagrando como virtudes o que antes era considerado como desprezable: a benevolencia, o sufrimento, a humildade... Fronte á moral orixinaria e afirmativa dos señores prodúcese unha subversión dos valores que se manifesta a través do cambio de significado dos conceptos morais: o que antes era designado como “malo” pasa a ser o “bo” e o que era o “bo” agora é o “malvado”; é dicir, a benevolencia, a resignación, a humildade, o autosacrificio característicos do débil ou malo na moral dos señores, definen ao bo na nova moral do resentimento. Mentres que o orgullo, a autoafirmación, a indiferenza ou desprezo fronte ao inferior ou o inspirar temor, que caracterizaba aos “señores”, definen agora ao “malvado” nesta triunfante moral de escravos.

Este cambio de significado, esta “nova moral” logrou triunfar, segundo Nietzsche, coa democracia en Atenas, con Sócrates ao identificar razón-virtude-felicidade, e tomou carta de doutrina intelectual con Platón, para quen a idea de Ben constitúe a máis auténtica realidade. Pero a consolidación débese ao Cristianismo, cuxa moral é para Nietzsche a mellor representación da gran artimaña dos débiles e decadentes para impor o seu dominio. A moral cristiá é unha moral do rabaño, na que o sacerdote, como pastor do rabaño, é o prototipo desta moral que é só negación da vida. Esta moral estendeuse por toda Europa informando todos os aspectos da cultura, ata chegar ás modernas morais altruístas da Ilustración cos seus ideais de igualdade e fraternidade; como Rousseau que considera que na nosa propia natureza atopamos o sentimento da piedade ou Kant que defende que habemos de seguir os mandatos da nosa razón que no seu uso práctico proporciona unha lei moral en forma de imperativo categórico.

Esta moral debe ser superada; é necesario unha transvaloración de todos os valores -do mesmo xeito que esta moral é unha transvaloración da primitiva valoración-; a moral ten que xustificarse desde a vida; iso significa situarse “máis aló do ben e do mal” establecidos pola moral occidental.

A Morte de Deus.

Nietzsche cre que empezan a aparecer gretas que demostran que a cultura occidental, representada por la filosofía racionalista e o mundo “verdadeiro” de Platón e a moral de escravos, non dá máis de si. O primeiro indicio é a “morte de Deus”, un feito xa acontecido na cultura occidental. Deus morreu porque os homes matárono, o cal supón que noutro momento creárono. Morre, en definitiva, a concepción de Deus na metafísica occidental como fundamento da realidade e a súa intelixibilidade (lémbrese a Descartes) e das teses da moral (Kant).

Cando Nietzsche refírese a Deus, refírese ao Deus da relixión, particularmente do cristianismo, pero tamén a todo aquilo que pode substituílo, porque en realidade Deus non é unha entidade senón unha figura do pensamento, representa o Absoluto. Deus é a metáfora para expresar a realidade absoluta, a realidade que se presenta como o Ser, a Verdade e o Ben, como o suposto

ámbito obxectivo que pode servir de fundamento á existencia por atoparse máis aló desta e darlle un sentido.

O Nihilismo.

O feito da morte de Deus, implica para a cultura occidental o fenómeno do Nihilismo. Cando Nietzsche declara que Deus morreu quere indicar que os homes viven desorientados, que xa non serve o horizonte último no que sempre se viviu, que non existe unha luz que nos poida guiar de modo pleno. Esta experiencia de sentirse sen remedio desorientado é necesaria para empezar un novo modo de vida e é o que Nietzsche define como NIHILISMO. Este concepto procede do termo latino *Nihil* que significa “nada”. Pode ter un significado epistemolóxico (nada pode ser coñecido) ou ontolóxico (nada existe): a falta de fe no mundo “verdadeiro” é unha forma de nihilismo, desaparece a crenza no que fundamentara a concepción da realidade, a dea de Ser, de Sustancia. En Nietzsche o nihilismo ten tamén un significado moral: Deus tiña un lugar na concepción da realidade e especialmente na moral, cando el morre ese lugar queda baleiro, o home queda desorientado, nada ten sentido e se Deus non existe, todo está permitido, como dirá Dostoiesky.

A “morte de Deus” é unha verdade amarga que necesita dun esforzo heroico para ser asumida, por iso é polo que poida ter varias saídas. O nihilismo pode ser negativo, e conducir á desesperación, á perda de sentido; ou a colocar no lugar de Deus outros ídolos, todo aquilo que serve aos homes para dar un sentido á vida, pero que con todo ponse fóra da vida, é semellante a Deus: a Natureza, o Progreso, a Revolución, a Ciencia, tomadas como realidades absolutas son o análogo a Deus.

Isto é o que ocorre na cultura occidental. Nietzsche critica especialmente o Humanismo e o Socialismo que considera herdeiros dos ideais da Revolución Francesa e, xa que logo, da inaceptable igualdade entre os homes. Contra o socialismo en concreto, pensa que a figura do Partido e do Estado que preconiza substitúe ao Deus morto; ese Estado uniformiza e impón un discurso único, unha moral única e unha vontade única, a da comunidade que despraza o libre xogo das vontades individuais. Esta igualación ficticia impide aos mellores realizarse libremente.

Para Nietzsche, fronte a unha maioría que forma o rabaño, hai unha minoría tocada de forza e xenialidade, individualidades excepcionais, xenios, espíritos libres que aparecen en calquera época histórica, por exemplo os heroes gregos ou os renacentistas como César Borgia (Non hai que confundir a figura do xenio coa do superhome, xénero do home novo que se anuncia para un futuro diferente e que ten acentos proféticos).

Pero, para Nietzsche, o nihilismo é positivo, pois só en ausencia de todo valor faise patente a necesidade de distanciarse dos antigos valores e facer unha “trasvaloración”, esa é a tarefa do Superhome.

A VONTADE DE PODER E O SUPERHOME

Teoría do Superhome. Superación do Nihilismo.

O nihilismo supón o fin da filosofía que se iniciara con Platón e da moral cristiá, a dos escravos; o home está só e ha de ser creador dos seus valores: unicamente el pode dar sentido á súa vida e destruír os valores establecidos para volver construír, para que a Vontade de Poder restaure a valoración da vida.

Todo iso leva un novo modo de entender o home, unha nova antropoloxía. O home actual debe ser substituído polo “superhome”, un home que faga da afirmación de novos valores o eixo da súa vida. O único valioso que hai no home actual é o seu carácter de “ponte” cara ao superhome. Con este termo Nietzsche pretende designar ao ser que está máis aló do home, no sentido de que está máis aló do home-masa, desindividualizado característico da cultura moderna. Pero tampouco aquí atopamos unha descrición directa, Nietzsche expresou esta idea desde unhas transformacións simbólicas: “*Tres transformacións do espírito menciónovos: como o espírito convértese en camelo, o camelo en león e o león, por fin, en neno*”.

O “camelo” representa ao home actual, un ser domesticado, cargado co pasado e co peso que a moral e a relixión impuxeron sobre el; é o home que quere vivir na tradición e busca conservar custe o que custe a seguridade que lle ofrece ese pasado. Tamén é o home da moral Kantiana que abandona a preguiza e a covardía, pero se impón un “ti debes”.

O “león” representa ao home da época do nihilismo, o capaz de destruír o que o “Último home” (o “camelo”) aínda arrastra. É un home superior que crea liberdade para novos valores e que ao deber opón o seu “eu quero”

Pero é necesaria unha terceira transformación: o león debe converterse en neno. É dicir, a superación do nihilismo só pode ser levada a cabo polo “superhome”, e este é o que posúe a inocencia do neno, está, por iso, “máis aló do ben e do mal”, establecidos pola moral cristiá e desde a súa inocencia afirma un “eu son”.

O superhome é o que asume con todas as súas consecuencias a morte de Deus e non o substitúe por outros valores, senón que asume plenamente a vida; representa, xa que logo, unha nova táboa de valores, o amor á vida, o sentido da Terra, a exaltación dos instintos ascendentes. É o home do futuro, un ser superior, libre de valores pasados, autónomo, con vontade creadora. En definitiva coa VONTADE DE PODER que define á vida, esa forza ou instinto primario que empuxa a todo ser vivente a crecer a renovarse a superarse a se mesmo, orixinando novas formas de vida. Desta vontade de poder forman parte, tanto a creación ou o goce, como a morte, a destrución ou a dor, pois son necesarias para dar paso a formas de vida novas e superiores, de modo semellante a como a dor do parto é necesaria para alumiar a un novo ser.

O Eterno Retorno.

O Superhome é, por outra banda, aquel que é capaz de asumir e aceptar a doutrina do Eterno Retorno. Nietzsche considerou sempre esta doutrina como algo fundamental. Con todo, non hai ningunha exposición clara do tema. *Así falaba Zaratustra* está infestado de símbolos do “eterno retorno”, pero non pasan de ser meras expresións poéticas. Podemos entender o “eterno retorno” como unha doutrina cosmolóxica sobre o tempo, é dicir, como unha concepción cíclica da realidade que xa foi postulada polos Presocráticos, especialmente por Heráclito. Pero en Nietzsche esta teoría é máis ben unha reflexión sobre o tempo pola que se quere representar a completa inocencia do devir; un tempo no que cada instante ten sentido en por si, porque cada instante é único, pero eterno, xa que nel atópase todo o sentido da existencia; este é o único modo de non vivir nin no pasado nin no futuro, senón de vivir plenamente a vida que se ten. É por isto que a doutrina do “eterno retorno” máis que descritiva é prescriptiva: o “eterno retorno” debe instituírse por medio dunha decisión humana para que cada momento posúa todo o seu sentido, é unha doutrina moral que implica **dicir un si tan sen condicións á vida que se queira que retorne outra vez**. Esta concepción encaixa perfectamente na visión trágico-dionisiaca do mundo, non se xulga a vida, acéptase; non se nega ningún dos seus aspectos, pracer e dor son inseparables.